

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Intellectual property insurance: Transition from general and traditional to special and modern policies

S. Habiba*, M. Eshraghi Arani, N. Hanifi

Department of Private Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 10 November 2013

Revised: 06 March 2015

Accepted: 07 September 2015

Keywords

*Defensive insurance;
Infringement; Intellectual
property insurance; Risk;
Offensive insurance;
Comprehensive civil liability.*

ABSTRACT

Supporting the intellectual property via the insurance coverage is one of the issues that was doubted by the insurance companies and patentees due to the intangibility of the property itself and the damages thereto. Nevertheless the high values of these assets and their importance in the portfolios of the manufacturing and trading companies has made the beneficiaries to insure themselves against the possible related risks. This effort was initially implemented limitedly in all-risk policies which focused on the coverage of intellectual property risks respecting insurance principles. However, improving the insurance techniques, calculations and changes in the legal doctrines, the special and modern policies have entered the market and this article, considering the historical path, introduces and analyzes the general and special policies in this regard to begin applying them in Iranian insurance industry.

*Corresponding Author:

Email: habiba@ut.ac.ir

DOI: 10.22057/ijir.2014.15203

مقاله علمی

بیمه مالکیت فکری: گذار از بیمه‌نامه‌های عام و سنتی به بیمه‌نامه‌های خاص و نوین

سعید حبیبا^{*}، مجتبی اشرفی آرانی، نسیم حنیفی

گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

چکیده:

حمایت از اموال فکری با توسیل به پوشش بیمه‌ای، از مسائلی است که به دلیل ملموس‌نبودن خود مال و نیز خسارت وارد به آن همواره با تردید یا انکار شرکت‌های بیمه و حتی صاحبان حقوق فکری روبرو بوده است. بالین حال ارزش بالای اموال و جایگاهی که در پرتفوی شرکت‌های تولیدی و تجاری کسب نموده است، اشخاص ذی‌نفع را بر آن داشته است تا به نحوی خود را در مقابل خطرات احتمالی مربوطه بیمه نمایند. این تلاش ابتدا به طرز محدود و در قالب بیمه‌های جامع و تمام‌خطری محقق شده است که با تمسک به اصول بیمه‌ای بر شمول خطرات مالکیت فکری در آنها تأثیر می‌شده است. لیکن پیشرفت فنون و محاسبات بیمه‌ای و تغییر نگرش حقوقی، سبب ورود بیمه‌نامه‌های خاص و نوین به بازار شده است که این مقاله با رعایت سیر تاریخی تطور آنها به معرفی و تحلیل بیمه‌نامه‌های عام و خاص در این باره پرداخته است تا مقدمه‌ای برای اتخاذ آنها در صنعت بیمه ایران قرار گیرد.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۹ آبان ۱۳۹۲

تاریخ داوری: ۱۵ اسفند ۱۳۹۳

تاریخ پذیرش: ۱۶ شهریور ۱۳۹۴

کلمات کلیدی

بیمه تهاجمی

بیمه جامع مسئولیت مدنی

بیمه دفاعی

بیمه مالکیت فکری

خطر

نقض

*نویسنده مسئول:

ایمیل: habiba@ut.ac.ir

DOI: ۱۰.۲۲۰۵۶/ijir.۲۰۱۴.۰۳.۰۶

مقدمه

در اقتصاد امروز دنیا، اموال غیرملمومس همچون اموال فکری در زمرة دارایی‌های کلیدی اشخاص و شرکت‌های است که جایگاه مهمی در تولید ثروت به خود اختصاص داده است. براین‌اساس شرکت‌ها و تجار در صدد هستند تا ارزش اموال فکری خویش را ارتقا داده و حفظ کنند. اما دارندگان این اموال خود معتبر هستند که این جواهرات ارزشمند شکننده و آسیب‌پذیر بوده و به آسانی در معرض تضییع یا زوال قرار می‌گیرند. حق اختراع، علایم تجاری، طرح‌های صنعتی و دیگر آفرینه‌های فکری در معرض خطرات مختلفی هستند که اصولاً تحت عنوان کلی "نقض"^۱ قرار می‌گیرد و ممکن است موجب زوال یا کاهش ارزش آنها شود. بنابراین خطری که همواره شرکت‌ها و افراد با آن روبرو هستند نقض حقوق فکری و متعاقب آن هزینه تعقیب یا دفاع از دعاوی مربوطه است.

مدیریت این خطر به طرق مختلفی امکان‌پذیر است که مهم‌ترین راه بیمه‌کردن آن است. از طریق بیمه، خطر ناشی از خسارات فاجعه‌بار یک حادثه احتمالی با پرداخت حق بیمه‌ای که تنها بخشی از آن خسارت را تشکیل می‌دهد، جبران می‌شود. به همان نحو که مالک خانه‌ای آن را در مقابل زلزله بیمه می‌کند مختاران و دیگر صاحبان حقوق فکری به دنبال آن هستند تا بیمه‌کردن اموال فکری خود آنها را در مقابل خطر نقض و آثار آن مصون داشته یا خساراتی را که خود در اثر نقض حقوق فکری دیگران وارد می‌کنند از این طریق جبران نمایند. به‌این‌منظور پوشش‌های بیمه‌ای متنوعی در نظام‌های اقتصادی توسعه یافته رایج و مورد بهره‌برداری قرار گرفته است که در این مقاله به معرفی آنها پرداخته می‌شود.

مسئله اصلی در این تحقیق آن است که چه بیمه‌نامه‌هایی و به چه نحو خطرات و خسارات راجع به اموال فکری را پوشش می‌دهد. در حقیقت از آنجاکه در دوره‌های مختلف از ساختارهای متفاوتی به‌طور عام یا خاص برای پوشش خطرات وارد به اموال فکری استفاده شده است و در هریک از ساختارهای مذکور مسائل مختلفی از جهت خطرات موضوع بیمه و گستره آنها مطرح می‌شود که درنتیجه در دامنه تعهدات بیمه‌گر مؤثر می‌افتد، بررسی انواع پوشش‌های بیمه‌ای ضروری به‌نظر می‌رسد. در این مقاله انواع پوشش‌های بیمه‌ای حسب سیر تاریخی و باتوجه به جایگاه خطرات ویژه مالکیت فکری در یک تقسیم‌بندی کلی به "بیمه‌نامه‌های عام و سنتی" و "بیمه‌نامه‌های خاص و نوین" تقسیم و در هر بخش انواع مختلف بیمه‌های مالکیت فکری با تأکید بر شروط قراردادی و تبیین ماهیت خطرات و تعهدات بیمه‌ای مورد تحلیل قرار می‌گیرد؛ به‌ویژه تبیین حقوقی مسائل جدید مطرح در بیمه‌های نوین مالکیت فکری قابل توجه است. امید است که این نگاشته بتواند راهنمایی برای اتخاذ بیمه‌ای مالکیت فکری در بازار بیمه ایران قرار گیرد.

پوشش‌های بیمه‌ای عام و سنتی

در این تحقیق به تشریح آن دسته از بیمه‌نامه‌های اموال فکری پرداخته می‌شود که در ضمن تحت پوشش قراردادن سایر خطرات تجاری، شمول خطر نقض حقوق فکری نیز از آن استنباط می‌شود. به عبارت دیگر این نوع بیمه‌نامه‌ها به‌طور خاص خطرات مربوط به اموال فکری را بیمه نکرده و چه بسا قصد طراحان آنها به هیچ‌وجه پوشش مزبور نبوده لیکن، رویه قضایی با تفاسیر گوناگون، چنین پوششی را از آنها استنتاج کرده است. مهم‌ترین این نوع بیمه‌نامه‌ها، بیمه‌جامع مسئولیت مدنی^۲ و بیمه‌مسئولیت رسانه‌ای^۳ (بیمه‌تعدى و تغريط) است که در ادامه به شرح آنها از جهت تبیین «خطرات مربوط به اموال فکری» پرداخته می‌شود.

^۱. در تعریف نقض حق اختراع (Patent Infringement) یا سایر حقوق فکری باید گفت که نقض، به معنای تجاوز به هریک از حقوق قانونی مخترع یا کسی است که با اجازه مخترع از اختراع او بهره‌برداری می‌نماید (حبیبا، ۱۳۸۸). این حقوق که به‌طور مفصل در ماده ۱۵ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علایم تجاری مصوب ۱۳۸۶ احصا شده عبارت است از: بهره‌برداری از اختراع ثبت شده در قالب ساخت، صادرات و واردات، عرضه برای فروش، فروش، استفاده از فراورده، ذخیره اختراع ثبت شده به سه منظور اخیر و استفاده از فرایند (درصورتی که موضوع اختراع، نه فراورده بلکه فرایند باشد). بدین‌ترتیب اگر کسی بدون اجازه دارنده حق اختراع اقدام به واردات موادی اختراع ثبت شده نماید یا هریک از بهره‌برداری‌های یادشده را انجام دهد حقوق دارنده را نقض و براساس بند ب ماده ۱۵ قانون فوق، توسط شخص اخیر قابل تعقیب خواهد بود.

^۲. Comprehensive General Liability Insurance Policy (CGL Policy)

بیمه‌های جامع مسئولیت مدنی

با گسترش نقض حقوق فکری و در نتیجه افزایش دعاوی مالکیت فکری، شرکت‌ها برای حمایت از خود در مقابل آثار زیانیار این دعاوی به جستجوی پوششی براساس بیمه‌نامه‌های موجود پرداختند. این بیمه‌نامه برای اکثر شرکت‌ها بیمه جامع مسئولیت مدنی آنها بود. بخشی از موضوع این بیمه‌نامه، خسارات تبلیغاتی^۳ را پوشش می‌دهد که براساس تفسیر غالب، دعاوی مالکیت فکری را هم شامل می‌شود؛ بیشتر بیمه‌نامه‌ها خسارات تبلیغاتی را به‌این‌صورت تعریف کرده‌اند: «خسارتی است که از عمل غیرقانونی ارتکابی در طول مدت بیمه‌نامه ناشی شده و در جریان فعالیت‌های تبلیغاتی بیمه‌گذار رخ می‌دهد؛ به‌گونه‌ای که این خسارات از تجاوز به حریم خصوصی افراد، کپی‌برداری غیرقانونی، رقابت غیرمنصفانه یا نقض کپی‌رایت ناشی می‌گردد».^۴

صرف‌نظر از نقض کپی‌رایت که راجع به اموال ادبی و هنری است و صراحتاً مورد اشاره بیمه جامع مسئولیت مدنی قرار می‌گیرد در خصوص پوشش خطرات مربوط به مالکیت صنعتی تردید وجود دارد. اگرچه رویه قضایی خواسته است با تمسک به سیاق بیمه‌نامه‌های جامع مسئولیت مدنی راجع به کپی‌برداری و رقابت غیرمنصفانه (که تاکنون تعریفی از آنها در این نوع بیمه‌نامه دیده نشده) بر پوشش خطر مزبور تأکید کند؛ لازم به ذکر است رویه قضایی بسیار جامعی در این‌باره در ایالات متحده آمریکا شکل گرفته و پس از مدتی از موضع اولیه خود نسبت به تفسیر بیمه‌نامه جامع مسئولیت مدنی عدول کرده است. اولین پرونده‌ای که مسئله پوشش نقض حق اختراع را توسط بیمه جامع مسئولیت مدنی مورد توجه و بررسی قرار داد پرونده‌ای^۵ در دادگاه بخش کالیفرنیا بود که اصطلاحات فوق را با استناد به مبهم‌بودن آنها به نفع بیمه‌گذار و به ضرر بیمه‌گر تفسیر نمود. دادگاه بدون آنکه اصطلاحات یادشده را تعریف کند یا به جستجوی قصد مشترک طرفین بپردازد چنین حکم داد که کپی‌برداری^۶ و رقابت غیرمنصفانه^۷ به‌طور متعارف می‌تواند دعاوی کپی‌کردن کالای دیگران از جمله دعاوی نقض حق اختراع را دربرگیرد (Reyes, ۱۹۹۵). علاوه بر این دادگاه اظهار کرد که در دعاوی حق اختراع به کرات از کپی‌برداری اختراع یاد می‌شود و بدین‌وسیله می‌توان چنین نقضی را در شمول این بیمه‌نامه‌ها قرار داد. همچنین لازم است که عمل کپی‌برداری یا رقابت غیرمنصفانه در طول فعالیت تبلیغاتی بیمه‌گذار واقع شده باشد. از آنجاکه خوانده در این پرونده به‌طرز مؤثری آموزش‌های لازم در مورد چگونگی ساخت محصول مورد نقض را در طول فعالیت‌های تبلیغاتی خود ارائه کرده بود دادگاه حکم به محکومیت بیمه‌گر صادر کرد (Reyes, ۱۹۹۵).

رویه ذکر شده که با عنوان دکترین Watercloud^۱ مشهور شده است توسط دیگر دادگاه‌های فدرال کالیفرنیا در پرونده‌های متعددی در سال‌های ۱۹۹۲ و ۱۹۹۳ مورد تبعیت قرار گرفت. اما در سال ۱۹۹۳ رویه قضایی نسبت به این مسئله تغییر جهت داد. در پرونده Aetna casualty & sur. V. superior court (Watercloud^۲) دادگاه اظهار نمود که نقض حق اختراع نمی‌تواند در جریان فعالیت‌های تبلیغاتی صورت بگیرد. دادگاه استدلال کرد مالک حق اختراع خسارت ندیده است، نه از این جهت که محصولی تبلیغ شده که متناسب اختراع او بوده است. بلکه چون نقض کننده بدون رضایت مالک با استفاده از یک اختراع حمایت‌شده محصولی را استفاده کرده یا فروخته است. در نتیجه پرونده Watercloud^۲ در را به روی بیمه‌نامه جامع مسئولیت مدنی در خصوص نقض مستقیم می‌بندد. حتی پرونده پوشش نقض غیرمستقیم یا اشتراکی را توسط بیمه جامع مسئولیت مدنی رد می‌کند. استدلال Bank of the west V. Superior court

^۱. Media Liability Policy

^۲. Error and Omission Policy

^۳. Advertising Damages

^۴. Injury arising out of an offence committed during the policy period occurring in the course of the named insured advertising activities, if such injury arises out of violation of Right of privacy, piracy, unfair competition, or infringement of copyright.

^۵. Aetna Casualty & sur. V. Watercloud

^۶. Piracy

^۷. Unfair Competition

اصلی دادگاه در این پرونده‌ها این است که خسارت نقض نه در اثر فعالیت تبلیغاتی بلکه در اثر خود نقض ایجاد شده است.^۱ علاوه بر این در بسیاری از بیمه‌نامه‌های جامع مسئولیت مدنی به صراحت خطرات ناشی از نقض حق اختراع یا سایر حقوق فکری از شمول پوشش بیمه‌نامه استثنای می‌گردد که ضرورت توسل به بیمه‌نامه خاص در این خصوص را نمایان می‌سازد.

بیمه مسئولیت رسانه‌ای یا بیمه تعدی و تفریط

افراد و شرکت‌هایی که از اموال فکری غیرقابل ثبت از قبیل رسانه‌های گروهی یا فعالیت‌های سرگرمی- تفریحی بهره‌برداری یا آنها را خلق می‌کنند باید بیمه‌نامه‌ای را خریداری کنند که خطرات احتمالی مربوطه را پوشش دهد. این بیمه‌نامه‌ها، بیمه‌های مسئولیت مدنی رسانه‌ای یا بیمه تعدی و تفریط نامیده می‌شوند. بیمه‌های تعدی و تفریط مسئولیت مدنی ناشی از انتشار هر قسم از آثار ابداعی بیمه‌گذار را و نیز تبلیغات صورت گرفته در مورد آن آثار را پوشش می‌دهد (Simensky and Osterberg, ۱۹۹۹).

از آنجاکه بخشی از آثار ابداعی بیمه‌گذار را اموال فکری تشکیل می‌دهد طبیعتاً باید بتوان با استفاده از این نوع قرارداد بیمه از پوشش مربوطه بهره‌مند گردید. اما به طور معمول، همگی فعالیت‌های تجاری بیمه‌گذار تحت پوشش این نوع بیمه‌نامه قرار می‌گیرد اگرچه بیمه می‌شود نه فعالیت بیمه‌گذار به‌طور کلی، بلکه تنها خطراتی است که در بیمه‌نامه تصریح شده است.^۲ چنین خطراتی به طور معمول عبارت است از: نقض کپی‌رایت، نقض علامت تجاری، سوءاستفاده از ایده^۳، ایراد لطمہ به شهرت یک شخص یا شرکت، افترا بستن به یک تاجر و تجاوز به حریم خصوصی افراد (Simensky and Osterberg, ۱۹۹۹).

لذا نه تنها دایرة شمول چنین بیمه‌ای بسیار گسترده است و مسئولیت مدنی بیمه‌گذار را در تمام فعالیت‌های حرفه‌ای آن پوشش می‌دهد که ممکن است هیچ ارتباطی به اموال فکری نداشته باشد، از سوی دیگر از میان اموال فکری، آفرینه‌های مهمی چون حق اختراع در شمول موضوع عقد بیمه نبوده و حتی به طور صریح از خطرات مشمول استثنای می‌شود. علاوه بر این خطرات زیر به طور معمول از شمول پوشش بیمه‌ای استثنای می‌شوند: تبلیغات غیر قانونی، دعاوی طرح شده از سوی مستخدمان یا پیمانکارانی که طرف قرارداد با بیمه‌گذار بوده و در تولید آفرینه فکری نقش داشته‌اند و درنهایت مسئولیت ناشی از نقض صریح قرارداد (از قبیل آنکه لیسانسی نتواند مبلغ قرارداد لیسانس را بپردازد).

در خصوص تعهدات بیمه‌گر راجع به جبران خسارت ناشی از خطرات فوق باید گفت که این بیمه‌نامه تنها مخارج دفاعی دعاوی نقض را (که بخش عمده آن حق الوکالت و کیل است) پوشش می‌دهد. اما سایر خسارات واردہ به دارنده حقوق فکری یا سایر اشخاص ذی نفع را پوشش نمی‌دهد. همچنین هزینه‌های طرح دعوی علیه کسی که حقوق فکری بیمه‌گذار را نقض نموده است در موضوع این نوع عقد بیمه نمی‌گنجد.

بنابراین همان‌طور که ملاحظه می‌شود بیمه‌نامه تعدی و تفریط نه تنها به دفاع از دعاوی فکری بسته کرده است بلکه بعضی از خطرات مالکیت فکری را که مهم‌ترین آنها نقض حق اختراع می‌باشد، پوشش نمی‌دهد. از سوی دیگر تجاوز به حقوقی را شامل می‌شود که لزوماً در زمرة اموال فکری محسوب نمی‌شوند (تجاوز به حریم خصوصی، لطمہ به شهرت، افترا) یا مورد حمایت قانون‌گذار نیستند (سوءاستفاده از

^۱. این نتیجه در دعوى Everest & Jennings V. AMI ۱۹۹۳ نیز مورد تأیید واقع شد.

^۲. به این نوع پوشش بیمه‌ای، Named Peril Basis گفته می‌شود.

^۳. بی‌تردید شرط نخست برای تجویز بیمه‌نmoden یک خطر آن است که خطر مزبور مورد حمایت قانون‌گذار باشد. در حقوق ایران کپی‌رایت، حق اختراع علامت تجاری، طرح صنعتی و برخی دیگر از آفرینه‌های فکری به موجب قوانین مختلف از حقوق مورد حمایت دولت محسوب شده و نقض آنها مسئولیت ناقض را به دنبال خواهد داشت. اما آفرینه‌هایی از قبیل «ایده» در کشور ما مورد حمایت نبوده و از این جهت بیمه‌کردن آنها متناسب اثری نخواهد بود مگر آنکه با وجود وقوف به این مسئله، بیمه‌گر سوءاستفاده از ایده را نیز تحت پوشش خود قرار دهد که اصولاً براساس اصل آزادی قراردادی نمی‌توان مانع برای این توافق تصور کرد.

ایده) و در نتیجه نمی‌توان آن را بیمه‌نامه مالکیت فکری به شمار آورد^۱ به جز آنکه در زمرة اولین بیمه‌نامه‌هایی است که می‌توان پوشش جزئی خطرات مالکیت فکری را از آن حاصل یا استنباط نمود.

پوشش‌های بیمه‌ای خاص و نوین

بیمه‌نامه‌های عام و سنتی که پیش از این مورد برسی قرار گرفت نه تنها برای پوشش خطرات وارد به اموال فکری کافی نبود بلکه در عمل ایراداتی به آنها وارد بود؛ چه، میان اموال فکری و خطرات وارد به آنها با سایر اموال و مسئولیت‌های بیمه‌گذار تجانس و همسانی وجود نداشته و جمع آنها در لوای یک بیمه‌نامه، اجرای مطلوب قرارداد بیمه و تعهدات بیمه‌گر را با دشواری رو برو می‌ساخت. از این‌رو بازار بیمه در صدد طراحی بیمه‌نامه‌های خاص در زمینه اموال فکری با درنظر گرفتن جامعیت و یکپارچگی خطرات و خسارات مربوطه برآمد. در این‌راستا ابتدا دو نوع قرارداد بیمه ایجاد و مورد استقبال صاحبان اموال فکری قرار گرفته است:

بیمه دادرسی حق اختراع^۲ یا بیمه دفاعی^۳ که مخارج دفاع از دعاوى نقض حق اختراع را پوشش می‌دهد.^۴

بیمه اجرای حق اختراع^۵ یا بیمه تهاجمی^۶ که صاحب حق اختراع را در مقابل مخارج دادرسی که از تعقیب نقض‌کننده ناشی می‌شود، مصون می‌دارد.^۷ اما از آنجاکه بیمه‌نامه‌های فوق تنها خسارات دادرسی را پوشش داده و به عبارت دیگر تحقق تعهد بیمه‌گر اصولاً منوط به طرح دعوا و صدور حکم دادگاه می‌باشد، فراهم کردن زمینه برای تجاری‌سازی اموال فکری مستلزم بیمه‌نامه‌ای بود که نه تنها خسارات دادرسی بلکه هرگونه خسارات ناشی از صدمه به اموال فکری را بیمه نماید. برای اساس شرکت‌های بیمه، بیمه‌نامه‌ای با عنوان «بیمه‌نامه چندخطه»^۸ طراحی و به بازار عرضه نمودند که در ادامه به بررسی آنها پرداخته می‌شود.

^۱. به عبارت بهتر بیمه‌نامه تعدی و تغفیری نه تنها جامع تمام افراد خطرات مالکیت فکری نمی‌باشد بلکه مانع اغیار نیز نبوده و خطراتی را بیمه می‌کند که در دایره حقوق مالکیت فکری نمی‌گنجد.

^۲. Patent Litigation Insurance

^۳. Defensive Insurance

^۴. این نوع بیمه‌نامه برای اولین بار در سال ۱۹۹۴ توسط American International Group(AIG) عرضه گردید. این شرکت با هدف گرفتن شرکت‌های تک (High-Tech) سود زیادی از محل این بیمه‌نامه‌ها کسب کرد.

^۵. Patent Enforcement Insurance

^۶. Offensive Insurance

^۷. البته در کنار این نوع بیمه‌نامه‌ها که به طور خاص خطرات مربوط به حقوق مالکیت فکری را تضمین می‌نمایند، بیمه‌نامه‌های دیگر نیز وجود دارد که عمده خطرات موضوع آنها لطمه به اموال فکری است. بازترین مصدق چنین عقد بیمه‌ای، بیمه مرتبط با خطرات اینترنتی (Internet Related Insurance) است. در خصوص شرکت‌های تأمین‌کننده دسترسی به شبکه جهانی اینترنت (Internet Service Provider) بیمه‌نامه‌های ویژه‌ای عرضه شده است که مسئولیت‌های مختلف آنها را از قبیل مسئولیت ناشی از توزیع وبروس‌های کامپیوتری را بیمه می‌کند. اما در خصوص شرکت‌هایی که تنها به ارائه محتوا (Content) روی اینترنت می‌پردازند نیازی به داشتن بیمه‌نامه خاص از این نوع وجود ندارد. در حقیقت، اینترنت، تغییر ناچیزی در خطرات مالکیت فکری ایجاد می‌کند. همچنان که بسیاری از اصول حقوقی سنتی با کمی تغییر نسبت به مسائل جدید ناشی از اینترنت (مثل مسئله صلاحیت محاکم) اعمال شده است این اصول نسبت به سایر مسائل مالکیت فکری مرتبط با اینترنت نیز اعمال خواهد شد. تأمین‌کنندگان چندرسانه‌ای اینترنت (Multimedia Providers) همان‌زمانت کپیرایت و علامت تجاری را هم چنان باید رعایت کنند. به همان ترتیب تأمین‌کنندگان محتوا اینترنتی نیز باید مجوز و لیسانس استفاده از موزیک را تحصیل کنند، از اسامی و علایم مشابه با نمونه‌های قبلی استفاده نکنند و کالاهای و تولیدات خود را به نحو گیج کننده برچسب نزنند. به هر ترتیب بیمه‌های مرتبط با اینترنت همان بیمه‌های معمولی بوده که به تسری پوشش خود به مسئولیت‌های نقض حقوق فکری در عرصه اینترنت تصویح کرده‌اند (Seminsky and Ostenberg, ۱۹۹۹). در مقابل این نظر، دیدگاهی وجود دارد که بر اساس آن محیط اینترنتی به علت تسهیل نقض حقوق مالکیت فکری، خطرات فراوانی برای پدیدآوردن‌گان آثار ادبی و هنری و دارنگان حقوق مالکیت صنعتی به وجود آورده است و این خطر در بستر تجارت الکترونیکی که نسخه‌های متعددی از یک اثر با هدف تجاری مورد تکثیر یا توزیع قرار می‌گیرند بیشتر احساس می‌شود (صادقی، ۱۳۸۶).

^۸. Multi-Perils Policy

بیمه دفاعی

در سال‌های اخیر هم‌زمان با افزایش بیرویه دعاوی حق اختراع، شرکت‌های بیمه به‌ویژه، بیمه‌گران حاضر در سندیکای لویدز لندن اقدام به عرضه نوع خاصی از بیمه‌نامه نمودند که خسارات ناشی از مسئولیت نقض حق اختراع را پوشش دهد. بدین‌ترتیب هرگونه نقض حق اختراع که از استفاده، فروش، توزیع و تبلیغ محصولات و تولیدات بیمه‌گذار ناشی شده باشد توسط این بیمه‌نامه تضمین می‌گردد که به بیمه حق اختراع و گاه بیمه دادرسی حق اختراع یا بیمه دفاعی شهرت یافته است. تعهد بیمه‌گر به‌موجب این نوع قرارداد بیمه، اصولاً در قالب پرداخت مخارج دادرسی، خواه مخارج اداره دعوا، از قبلی حق الوکالت و کیل، حق الرحمة کارشناسی، هزینه اثبات جعلیت سند... را که برای دفاع در «دعوى تحت پوشش» لازم می‌شود، خواه مخارج ناشی از اجرای حکم یا قرار دادگاه از قبلی حکم محکومیت بیمه‌گذار به پرداخت خسارت زیان‌دیده جلوه‌گر می‌شود. البته اگر در بیمه‌نامه تنها هزینه‌های دفاع در مقابل دعوا نقض (و نه خسارات ناشی از حکم دادگاه یا مصالحة طرفین) توسط بیمه‌گر تعهد شده باشد چنین عقد بیمه‌ای، «بیمه‌نامه صرف هزینه دادرسی»^۱ نامیده می‌شود (Simensky and Osterberg, ۱۹۹۹).

به‌هر ترتیب به‌موجب بیمه‌نامه دفاعی، بیمه‌گر مکلف است در حدود مفاد بیمه‌نامه، سرمایه لازم برای دفاع از دعاوی نقض را که علیه بیمه‌شده اقامه شده باشد، تأمین نماید.

در برخی از بیمه‌نامه‌ها حسب توافق طرفین ممکن است بیمه‌گر در ازای دریافت حق‌بیمه‌ای اضافی، خسارات قسم اخیر (خسارات غیر از هزینه دادرسی) را پوشش دهد. برای اساس بیمه‌گذار پولی را که به عنوان منافع فوت‌شده یا خسارت وارد در اثر نقض یا هزینه‌های دادرسی، در اثر حکم یا دستور دادگاه یا مصالحه (ای که با رضایت بیمه‌گر واقع شده باشد) به خواهان (محکومله) پرداخته است، از بیمه‌گر دریافت خواهد کرد. در هر حال این نوع بیمه‌نامه از یک سو پوشش خود را به دعوا تحت پوششی محدود می‌کند که در طول مدت بیمه‌نامه در قلمرو سرزمینی مقرر در قرارداد بیمه اقامه شده باشد و از سوی دیگر مسئولیت بیمه‌گر در هر حال از سقف تعهد او که در بیمه‌نامه مندرج است، بیشتر نخواهد بود.^۲

با بررسی دقیق مفاد این بیمه‌نامه مشخص می‌شود که خطر موضوع این نوع عقد (که با وقوع آن تعهد بیمه‌گر به جبران خسارت محقق و منجز می‌گردد)، حسب مورد (بر حسب مفاد بیمه‌نامه)، اقامه دعوا در اثر نقض ادعایی حق اختراع یا محکومیت بیمه‌گذار به پرداخت خسارت به زیان‌دیده در اثر حکم دادگاه یا مصالحه واقع شده میان طرفین (زیان‌دیده، بیمه‌گذار و بیمه‌گر) است (Cauntlett, ۱۹۹۸).

در حقیقت تعهد بیمه‌گر به پرداخت غرامت بیمه‌ای زمانی تحقق می‌یابد که دعوا برایه بیمه‌گذار طرح شده باشد خواه در حقیقت مرتكب نقض شده باشد یا نه و در خصوص قسمت دوم تعهد بیمه‌گر لازم است تا دادگاه بیمه‌گذار را به پرداخت خسارت به خواهان یا هر طریق جرمانی دیگر محکوم کرده باشد. پس برخلاف آنچه در برخی تحقیقات و رساله‌ها گفته شده است^۳ خطر موضوع این بیمه‌نامه، نقض حق اختراع حق اختراع یا سایر حقوق فکری نیست؛ زیرا اگر این چنین بود تا بیمه‌گر به صرف تحقق نقض به تعهد خویش عمل نماید. به عبارت بهتر نقض حق اختراع به خودی خسارتی یا هزینه‌ای برای بیمه‌گذار به بارنمی‌آورد؛ چه بسا زیان‌دیده هیچ‌گاه از نقض حق فکری خود مطلع نگردد یا حتی در صورت اطلاع از حق خویش نسبت به طرح دعوا علیه بیمه‌گذار و مطالبه خسارت از او منصرف گردد.

البته در بیمه دفاعی به‌طور معمول خطرات ناخواسته^۴ از شمول عقد بیمه مستثنای شوند؛ از قبلی دعاوی متقابل و تجدیدنظرخواهی. علت این استثنای کاملاً روشن است؛ زیرا دعوا متقابل و تجدیدنظرخواهی، دفاع به معنای اخص محسوب نشده و به همین دلیل نیاز به تقدیم دادخواست جداگانه و پرداخت هزینه دادرسی دارد (شمس، ۱۳۸۴). اگرچه در صورتی که بیمه‌گذار در دعوا بدی پیروز شده و خواهان از حکم

^۱. Defense Cost only Insurance

^۲. به عنوان مثال فرض کنید سقف تعهد بیمه‌گر ۱۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال بوده و مخارج دادرسی تا زمان صدور حکم ۶/۰۰۰/۰۰۰ ریال برآورده باشد. حال اگر بیمه‌گذار علاوه بر مخارج دادرسی، در اثر حکم دادگاه به پرداخت ۷/۰۰۰/۰۰۰ ریال بابت خسارات وارد به زیان‌دیده محکوم گردد، شرکت بیمه از بابت خسارات اخیر تنها ۴/۰۰۰ ریال به بیمه‌گذار پرداخت خواهد کرد و بقیه محکوم به را خود بیمه‌گذار متقابل خواهد شد.

^۳. سعیدی نیاوردی، ۱۳۸۷

^۴. Unwanted Risks

تجدید نظرخواهی کرده باشد هزینه دفاع از این تجدیدنظرخواهی بر عهده بیمه‌گر خواهد بود، علاوه بر این هزینه‌های زیر از جبران خسارت

مستثنی هستند:

جرایم یا مجازات‌هایی که خسارت به معنای دقیق کلمه محسوب نمی‌شوند از قبیل خسارات تنبیه‌ی^۱؛
نقض عمدى^۲؛

رفتارهای ضد تراست یا ضدرقبتی^۳؛

دعاوی که توسط یک بیمه‌شده علیه بیمه‌شده دیگر به موجب همان بیمه‌نامه اقامه شده باشد.^۴

بیمه اجرای حق اختراع

حقوق دارندگان اموال فکری، به صرف برخورداری از بیمه مسئولیت نقض حقوق فکری (بیمه دفاعی) در امنیت لازم و کافی قرار نمی‌گیرد؛ بلکه هر لحظه احتمال دارد کسی که موجب نقض حقوق فکری متخرعن شده باشد از پوشش بیمه‌ای کلاً یا جزوی برخوردار نبوده و زیان‌دیده با دعوى اعسار ناقض مواجه گردد. از سوی دیگر بسیاری از اختراعات مهم و حیاتی به طور معمول توسط افراد و شرکت‌های کم‌بصاعت صورت می‌گیرد که از منابع مالی لازم برای تعقیب شرکت‌های بزرگ تجاری و صنعتی برخوردار نیستند (Fuentes, ۲۰۰۹). بدین جهت برخی از شرکت‌های بیمه^۵ اقدام به عرضه نوعی بیمه‌نامه نمودند تا سرمایه لازم برای طرح دعوى نقض علیه ناقضان اموال فکری بیمه‌گذار را فراهم آورد. این بیمه‌نامه به بیمه اجرای حق اختراع یا بیمه تهاجمی شهرت یافته است.^۶

در این بیمه‌نامه بیمه‌گر هزینه‌های قانونی برای تعقیب دعوى نقض را علیه ناقض حق فکری بیمه‌گذار می‌پردازد. بدین ترتیب خسارتی که بیمه‌گذار برای متوقف کردن نقض حق خویش (که اصولاً در قالب «دستور موقت» و در حقوق خارجی به موجب «Injunction» صورت می‌گیرد)، دفاع در برابر دعوى متقابل مبنی بر عدم اعتبار حق اختراع یا دفاع در مقابل حکم اعلامی دادگاه متتحمل می‌شود توسط بیمه‌گر جبران می‌شود. هزینه‌های قابل پرداخت بدین ترتیب شامل حق الوکالت و کیل، هزینه‌های دادرسی به معنای اخص کلمه، هزینه‌های تأمینی (تودیع خسارات احتمالی برای گرفتن دستور موقت) و هزینه‌های کارشناسی (از قبیل حق الزحمه کارشناسان یا بررسی مجدد شرایط حق اختراع) می‌گردد.

در بیمه‌نامه اجرای حق اختراع، برخلاف بیمه‌نامه دفاعی، خطر موضوع عقد، نقض حق اختراع است. به عبارت بهتر با تحقق نقض، مقتضی حق دارنده حق اختراع برای طرح دعوى علیه ناقض ایجاد شده است و هرگاه که بخواهد می‌تواند علیه نامبرده اقامه دعوى کند. البته طرح دعوى

۱. Punitive Damages

در حقیقت خسارات تنبیه‌ی همچون دبه در حقوق ایران، ماهیتی دوگانه دارد؛ از یک سو مجازات عامل خسارت است و از سوی دیگر به منظور جبران خسارت زیان‌دیده وضع شده است (کاتوزیان، ۱۳۸۷).

۲. Willful Infringement

۳. Anti-Trust or Anti-Competitive Conduct

۴. بیمه‌گذار پس از آگاهی از اقامه دعوى علیه وی باید گزارشی با جزئیات زیر تسلیم بیمه‌گر نماید: ماهیت دعوى طرح شده، حق اختراعی (یا علامت تجاری یا طراحی صنعتی و...) که حسب ادعای خواهان نقض شده است، توضیحی اجمالی از چگونگی و زمان وقوع عمل نقض‌کننده مورد ادعا و نیز تخمینی از آثار منفی که در صورت شکست بیمه‌گذار در دعوى بر او بار می‌شود.

۵. از قبیل شرکت‌های Litigation Risk Management Inc, Intellectual Property Insurance, Services Corp.

۶. این نوع بیمه‌نامه از جهات متعدد برای دارندگان اموال فکری مفید و ارزشمند است: اولاً، موجب تقویت مذاکراتی دارندگان حقوق فکری به هنگام انعقاد قرارداد می‌شود. ثانیاً، قابلیت اعطای لیسانس را برای اموال فکری بیمه‌شده افزایش می‌دهد، به طوری که می‌توان گیرنده لیسانس حق اختراع را نیز به عنوان بیمه‌شده اضافی در عقد بیمه ذکر نمود تا او نیز بتواند در صورت نقض حق اختراع از مزایای بیمه‌ای بهره‌مند گردد. بی‌تردید متقاضی حق اختراعی که آن را بیمه‌شده ببیند تمایل بیشتری به انعقاد قرارداد لیسانس با دارنده آن خواهد داشت. ثالثاً، این بیمه‌نامه سرمایه لازم برای طرح دعوى را فراهم می‌سازد و دیگر نیاز نخواهد بود تا از سرمایه عملیاتی استفاده یا جهت اخذ وام تلاش نمود.

برای تعقیب ناقض، در صورتی مشمول پوشش بیمه‌ای می‌شود که بیمه‌گذار با اخذ نظر مشورتی یک وکیل دادگستری،^۱ طرح دعوى را به تأیید قبلی بیمه‌گزرنانیده باشد. علت اختلاف این نوع بیمه‌نامه با بیمه‌نامه دفاعی، از جهت خطر موضوع عقد در این حقیقت خلاصه می‌شود که از یک سو نقض حق اختراع در بیمه‌نامه نخست صرفاً یک ادعاست که نمی‌توان قبل از اقامه دعوى و ثابت شدن، به آن ترتیب اثر داد و از سوی دیگر بیمه‌گذار در بیشتر موارد ناقض بودن خود را انکار می‌کند و چه بسا از عمل خود مبنی بر ارتکاب نقض مطلع نباشد. بنابراین طرح دعوى مبتنی بر نقض حق اختراع، خواه نقض رخ داده باشد یا نه، بیمه‌گزرنانیده را متعهد به اجرای تعهد خویش می‌سازد. اما در بیمه‌نامه دوم از یک سو بیمه‌گذار آثار ملموس نقض را بخوبی احساس می‌کند و عقل مسلم اقامه دعوى را از جانب او قطعی می‌انگارد. از سوی دیگر آنچه به او حق طرح دعوى را می‌دهد نقض حق اختراع وی است که باید به تأیید بیمه‌گزرنانیده برسد (و به عبارت دیگر نمی‌تواند به طرح دعوى واهی نقض حق اختراع دست زند)^۲ و بنابراین همین نقض است که خطر موضوع عقد بیمه را تشکیل می‌دهد.

اما با توجه به اینکه خطر در «بیمه مالکیت فکری تهاجمی» نقض حقوق فکری است، زمان وقوع خطر ممکن است با ابهاماتی مواجه گردد. برای روشن شدن این مسئله خاطر نشان می‌شود که در بیمه‌های تجاری و حتی اجتماعی بیمه‌گزرنانیده در صورتی متعهد به جبران خسارت است که خسارت از فعل (یا ترک فعل) یا فعالیت بیمه‌شده در طول مدت بیمه‌نامه ناشی شده باشد. این قاعده در بیمه‌نامه‌ها به این صورت بیان می‌شود که حادثه یا واقعه^۳ در طول مدت بیمه‌نامه واقع گردد.^۴ در بیمه‌های مسئولیت مدنی براساس یک قاعدة کلی زمان وقوع حادثه زمانی نیست که فعل موجود خسارت رخ داده باشد، بلکه زمانی است که خسارت ناشی از آن فعل زیانبار وارد شده باشد. لیکن در مواردی و به ویژه در بیمه‌های غیر از مسئولیت مدنی زمان وقوع فعل زیانبار به عنوان زمان تحقق حادثه اعلام شده است.

زمان تحقق حادثه در بیمه‌های مالکیت فکری، که تعیین‌کننده این مهم است که کدام یک از بیمه‌نامه‌های بیمه‌گذار، پوشش بیمه‌ای را ارائه خواهد کرد، با این مشکل اساسی روپرداخت که سوءاستفاده از اسرار تجاری، نقض حق اختراع، نقض کپیرایت و رقابت غیرمنصفانه در زمرة افعال و جرایم مستمر^۵ به شمارمی‌آید. برای اساس همگی بیمه‌نامه‌هایی که جرم مستمر در طول مدت اعتبار آنها استمرار داشته است باید پوشش بیمه‌ای را برای بیمه‌گذار فراهم نماید. اما این تفسیر هر چند ممکن است با اصول و قواعد حقوق مالکیت فکری منطبق باشد اما منافاتی جدی با قواعد حقوق بیمه دارد؛ زیرا انعقاد عقد بیمه نمی‌تواند علاوه بر جبران خسارت ابزاری برای تحصیل منفعت برای او به شماره دارد بلکه تنها باید خسارت وارد بیمه‌گذار را جبران نماید. برای رفع مشکل فوق در قراردادهای بیمه شرط می‌شود که تحقق تعهد بیمه‌گزرنانیده به جبران خسارت منوط به آن است که دعوى نقض از سوی بیمه‌گذار در طول مدت بیمه‌نامه مطرح شده باشد.^۶ براساس این شرط^۷ از آنجاکه زمان اقامه دعوى (که همان تاریخ تقدیم دادخواست به دادگاه یا مرجع داوری است) تاریخ مشخص و آنی می‌باشد در صورت تعدد بیمه‌نامه‌ها دیگر در تعیین بیمه‌نامه‌ای که باید خسارت بیمه‌گذار را پوشش دهد تردید نخواهد بود.^۸

^۱. چنین وکیلی باید قاعده‌اً از وکلای مورد اعتماد بیمه‌گزرنانیده باشد.

^۲. بیمه‌گذار برای دریافت هزینه‌های اقامه دعوى از بیمه‌گزرنانیده باید طرح دعوى را قبلاً به تأیید او برساند. بدین منظور بیمه‌گذار باید گزارشی از ماهیت و نوع دعوى پیشنهادی و نتیجه مورد انتظار به بیمه‌گزرنانیده نماید. ← → این گزارش همچنین باید متنضم توضیحی در مورد چگونگی و زمان کشف نقض حق اختراع، زمان تحقق نقض صرف نظر از زمان کشف آن و نیز تخمینی از آثار منفی طرح دعوى نسبت به بیمه‌گذار باشد. علاوه براین بیمه‌گذار باید نظریه یک کارشناس حقوقی در مورد اعتبار حق اختراع بیمه‌شده و نیز وقوع یا عدم نقض آن را به گزارش خود ضمیمه نماید. در صورتی که بیمه‌گذار از تسلیم اسناد فوق الذکر و نیز دیگر استنادی که بیمه‌گزرنانیده از او مطالبه نماید خودداری ورزد قادر به دریافت غرامت بیمه‌ای نخواهد بود.

^۳. Occurrence

^۴. Policy Period

^۵. Continuing Torts

^۶. Claims-Made Policy

^۷. که به شرط مطالبه معروف است La Clause de la Réclamation

^۸. برای مطالعه بیشتر ر.ک. به: اشرافی آرایی، ۱۳۸۹.

در بیمه‌نامه تهاجمی همواره خطراتی از جهت سوءنیت بیمه‌گذار نسبت به بیمه‌گر وجود دارد. در حقیقت احتمال دارد بیمه‌گذار بدون آنکه اموال فکری او مورد نقض واقع شده باشد به طرح دعوى علیه ناقض دروغین که با او تبانی نموده بپردازد و بدین ترتیب مبالغی را به ناحق از بیمه‌گر اخذ نماید. مهم‌ترین راه حل کاربردی در این خصوص، آن است که پوشش بیمه‌ای تنها خسارات را (و نه عدم‌النفع) جبران نماید (Fuentes, ۲۰۰۹). بدین‌منظور در بیمه‌نامه‌ها شرطی به نام «شرط نفع اقتصادی»^۱ گنجانیده می‌شود تا انگیزه طرح دعوى به‌منظور فرصت‌طلبی برای انتفاع را کاهش دهد. براساس این شرط «درصورتی که دعوى طرح شده از سوی بیمه‌گذار به تحصیل نفع اقتصادی برای او منجر شود نفع حاصل میان بیمه‌گر و بیمه‌گذار بر حسب میزان شرک آنها در هزینه‌های اقامه دعوى، تقسیم خواهد شد».^۲ درصورتی که نفع اقتصادی به‌طور نوعی قابل ارزیابی نباشد، فرض می‌شود که میزان آن به صورت درصدی (مثلًاً٪۰/۲) از هزینه‌های صورت گرفته توسط بیمه‌گر می‌باشد.

بدین ترتیب شرط نفع اقتصادی می‌تواند انگیزه بیمه‌گران را نیز در طرح دعوى نقض افزایش دهد. البته در کشورهایی که قوانین آنها شرکت در نتیجه دعوى^۳ میان کسانی که آن دعوى را پیش برده یا هدایت کرده‌اند منوع نموده، شرط نفع اقتصادی نیز باطل است. علاوه‌بر این به‌منظور جلوگیری از زیاده‌خواهی بیمه‌گران مبلغ عایدی آنها هیچ‌گاه بیشتر از میزان مندرج در قرارداد بیمه نخواهد بود (Fuentes, ۲۰۰۹). برای روشن شدن این قاعده، فرض کنید که در بیمه‌نامه تهاجمی مالکیت فکری، که سقف تعهد بیمه‌گر ۱۰۰۰/۰۰۰ ریال بوده است بیمه‌گر ۸/۰۰۰/۰۰۰ ریال به‌عنوان هزینه‌های دادرسی به بیمه‌گذار پرداخته باشد. درصورتی که بیمه‌گذار پس از پیروزی در دعوى ۳۰۰۰/۰۰۰ ریال تحصیل کرده باشد بیمه‌گر تنها ۱۰۰۰/۰۰۰ ریال از این عایدی دریافت خواهد کرد. از این جهت شرط نفع اقتصادی در نهایت می‌تواند به سود بیمه‌گذار تمام شود (Reyes, ۱۹۹۶).

راهکار دیگر برای مقابله با رفتار متقلبانه و نیز بی‌مبالاتی بیمه‌گذار که در تمام انواع بیمه‌نامه‌ها نیز رایج و شایع است برقراری فرانشیز نسبت به تعهد بیمه‌گر است. این امر باعث می‌شود تا بخشی از خطر موضوع بیمه بر عهده خود بیمه‌گذار قرار گیرد. به‌طور معمول در بیمه‌های تهاجمی چون ابتکار طرح دعوى در اختیار خود بیمه‌گذار است میزان فرانشیز تقریباً دو برابر آن در بیمه‌های دفاعی است^۴ (Rowe, ۲۰۰۸). ارسوی دیگر بیمه‌گران تا حد ممکن با شرط استثنای^۵ در بیمه‌نامه‌های منعقده، خود را در مقابل مخاطرات اخلاقی^۶ بیمه‌گذار مصون می‌دارند. می‌دارند. بدین ترتیب به‌طور معمول خطرات زیر از شمول پوشش بیمه‌ای استثنای می‌شود:

افعال عمدى بیمه‌گذار که به نقض اموال فکری بیمه‌شده منجر شده است؛

درصورتی که قبل از انعقاد بیمه‌نامه، بیمه‌گذار از وقوع نقض مطلع بوده یا ظن قوی بر ارتکاب نقض توسط شخص ثالث وجود داشته است؛
نقض حق اختراع که توسط مجوز صورت گرفته و نامبرده به دلیل نقض قرارداد مجوز دیگر مجاز به بهره‌برداری از حق اختراع نباشد.

بیمه مالکیت فکری چند خطره

بیمه‌نامه‌هایی که پیش از این در خصوص خطرات ویژه مالکیت فکری مطرح شد تنها هزینه‌های دفاع از دعوى نقض که علیه بیمه‌گذار اقامه می‌گردد یا صرفاً هزینه‌های تعقیب ناقضان حقوق فکری بیمه‌گذار را پوشش داده که بی‌تردید برای جبران کامل خسارات دارندگان اموال فکری

^۱. Economic Benefit Provision

^۲. In the event that any authorized litigation results in the named insured receiving an economic benefit, such Recovery shall be shared between insurer and insured pro rata in proportion to their respective contributions to litigation expenses.

^۳. Champerty

^۴. این میزان (فرانشیز) در بیمه‌های دفاعی معمولاً ۱۰٪ و در بیمه‌های تهاجمی ۲۰٪ است.

^۵. Exclusion Clauses

^۶. Moral Hazards

کافی نمی‌باشد. براین اساس در اوایل سال ۲۰۰۸ میلادی «بیمه‌نامه‌های چندخطه» به بازار عرضه گردید که براساس آنها خسارات ناشی از نقض حقوق فکری از قبیل ازدستدادن سود تجاری، توقف در فعالیت شرکت و سایر خسارات قراردادی بیمه‌گذار را پوشش می‌دهد (Rowe, ۲۰۰۸).

به موجب این نوع عقد بیمه، بیمه‌گر خسارات ناشی از ازدستدادن ارزش اموال فکری^۱ را که مستقیماً از یک حادثه زیانبار^۲ تصریح شده در بیمه‌نامه، ایجاد شده است، جبران می‌نماید. به موجب مفاد بیمه‌نامه‌های استاندارد و نیز برداشت دکترین، حادثه زیانبار شامل این موارد است: بی‌اعتبارشدن حق اختراع، علامت تجاری و کپی‌رایت، شکست در دعوی مدنی، صدور دستور موقت برای عدم استفاده از اختراع یا سایر اموال فکری، افشاء غیرمجاز اسرار تجاری، فسخ غیر قانونی قرارداد لیسانس یا به تعليق در آوردن اجرای آن، رفتار غیرمنصفانه یا سوءاستفاده از حق اختراع که قابل شکایت نباشد یا هر گونه رفتار زیانبار که در تجارت بیمه‌گذار اخلال ایجاد نماید.

از سوی دیگر خسارت‌انی که در اثر حادثه زیانبار فوک ایجاد شده و توسط شرکت‌های بیمه پوشش داده می‌شود عبارت است از: ایجاد وقفه در فعالیت تجاری بیمه‌گذار و به تبع آن ازدستدادن درآمد قبل پیش‌بینی؛ ازبین‌رفتن مزیت اسرار تجاری در نتیجه افشاء غیرمجاز آن؛ ازدستدادن مبلغ قرارداد مجاز در اثر فسخ قرارداد یا عدم اجرای آن؛ ازدستدادن سود تحقیق و توسعه^۳ که در نتیجه اعلام بی‌اعتباری حق اختراع یا سایر عوامل ایجاد شده باشد؛ ازبین‌رفتن ارزش اموال فکری بیمه‌شده؛ هزینه طراحی مجدد، اصلاح و ترمیم اموال و آثار خسارت‌دیده و اعاده حیثیت ازدست‌رفته و هرگونه خسارت دیگری که در بیمه‌نامه تصریح شده باشد.

بدین ترتیب این نوع بیمه‌نامه با تأمین کلیه خسارات واردہ به بیمه‌شده (به شرط آنکه در بیمه‌نامه تصریح شده باشد) پوشش بیمه‌ای نسبتاً جامعی در اختیار او قرار می‌دهد تا با اطمینان هر چه بیشتر به فعالیت‌های ابداعی خود ادامه داده و تحت تأثیر دلواپسی ناشی از نقض حقوق دیگران یا ازبین‌رفتن حقوق خویش قرار نگیرد. در حقیقت بیمه‌نامه اخیر است که در مقایسه با سایر انواع پوشش بیمه‌ای (که عمدهاً خسارات دادرسی را پوشش می‌دادند) ارزش اموال فکری بیمه‌شده را ارتقا پخته شده و حمایت از حقوق فکری را تضمین می‌نماید.

نتیجه‌گیری

نیازهای اقتصاد دانش بنیان، صنعت بیمه را نیز به دخالت جدی در جبران خسارات ناشی از خطرات حقوق مالکیت فکری واداشته است. اگرچه در بدو امر بیمه‌نامه به خصوصی برای پوشش خطرات عارض شده بر اموال فکری وجود نداشته است اما از دهه هشتاد میلادی تا اوایل دهه نود، محاکم آمریکایی «بیمه‌های جامع مسئولیت مدنی» را به‌گونه‌ای تفسیر می‌کردند که دعاوی نقض حق اختراع را نیز پوشش دهد. اما از سال ۱۹۹۳ تفسیری کاملاً متفاوت از بیمه‌های اخیر در دادگاه‌های آمریکایی حاکم گردید و دعاوی مسئولیت ناشی از نقض مالکیت فکری بدون پوشش باقی ماند. از دیگرسو، بیمه‌نامه‌هایی از قبیل «بیمه‌های تعدی و تغیریت» به وجود آمد که خطرات مالکیت فکری را به‌طور ناقص پوشش می‌داد، به‌خصوص آنکه نقض حق اختراع یا دعاوی طرف‌های قرارداد با بیمه‌گذار را در برنمی‌گرفت. علاوه براین بیمه‌نامه‌های مذکور نوعی بیمه شخص ثالث محسوب شده و مسئولیت مدنی بیمه‌گذار را پوشش می‌دهد، اما پوششی به منظور جبران خسارات واردہ به بیمه‌گذار که نوعی بیمه شخص اول به شمار آید، نبود. به همین دلیل با توجه به افزایش روزافزون خطر نقض مالکیت فکری و در واکنش به تفسیر مضيق محاکم از بیمه‌های جامع مسئولیت مدنی و ناقص بودن بیمه‌های تعدی و تغیریت، بیمه‌نامه‌های خاص نقض حق اختراع به وجود آمد که گاه تعقیب دعاوی نقض و گاه دفاع در مقابل این دعاوی و جبران خسارات مربوطه را پوشش می‌دهد.

اما این بیمه‌نامه‌ها نیز که عبارت هستند از «بیمه‌نامه دفاعی و بیمه‌نامه تهاجمی حق اختراع» پوشش بیمه‌ای کامل را در ختیار بیمه‌شده قرار نمی‌دهند؛ چه، از یک‌سو صرفاً خسارات دادرسی واردہ برای دفاع از دعاوی نقض یا تعقیب ناقص را پوشش می‌دهند و از سوی دیگر در اکثر موارد،

^۱. Loss of Intellectual Property Value

^۲. Adverse Happening

^۳. Research & Development (R&D)

محدود به حق اختراع بوده و از سایر آفرینه‌های ارزشمند فکری از قبیل علامت تجاری و طراحی صنعتی صرف نظر شده است. این در حالی است که اموال فکری شرکتی که بهویژه در صدد تجاری‌سازی آنهاست در معرض خسارات گوناگون بوده و در نتیجه، سرمایه و دارایی تاجر را تهدید می‌نماید. به همین‌دلیل در سال‌های اخیر (۲۰۰۸ تاکنون) نوعی از بیمه‌نامه با عنوان «بیمه جبران خسارت چندخطه مالکیت فکری» طراحی شده است که بیش از هر قرارداد دیگر، منافع بیمه‌شده را تأمین و همگی خسارات وارد به او را صرف‌نظر از اقامه دعوای یا طرف دعوای قرارگرفتن، به شرط تصريح در بیمه‌نامه پوشش می‌دهد.

باتوجه به ملاحظات فوق به‌نظرمیرسد که بیمه مالکیت فکری به‌خصوص از قسم اخیر با هیچ مانع شرعی یا قانونی در حقوق ایران روبرو نمی‌باشد. آنچه از اهمیت بسیار برخوردار است تشخیص خطر موضوع قرارداد در برخی از بیمه‌نامه‌های فوق‌الذکر و به تبع آن تعیین زمان وقوع تعهد بیمه‌گر است و از سوی دیگر پیش‌بینی راهکارهای قراردادی است که احتمال سوء استفاده از امتیازات بیمه‌ای را به حداقل برساند که برخی از آنها در این مقاله ارائه و بررسی گردید. از این‌رو به شرکت‌های بیمه ایرانی پیشنهاد می‌شود تا با طراحی و عرضه انواع مختلف پوشش‌های بیمه مالکیت فکری به بازار بیمه ایران، مختربان، تجار و سرمایه‌گذاران را در عرصه مالکیت فکری با حمایت بیمه‌ای لازم تجهیز نمایند و آرامش ذهنی مقصود را برای آنان که نقش عمده‌ای در رشد و توسعه کشور دارند، فراهم آورند. بدیهی است آن چیزی که به بهترین نحو این هدف را برآورده می‌سازد تنظیم بیمه‌نامه مالکیت فکری با شروط و تعهدات ویژه است که تمام خطرات فکری وارد به همگی اموال فکری یک شرکت را پوشش دهد.

منابع و مأخذ

اشراقی آرانی، م.، (۱۳۸۹). شرط مطالبه در بیمه مسئولیت مدنی (تحلیل حقوقی و اقتصادی). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.

حبیبا، س.، (۱۳۸۸). جزوء درسی واحد حقوق ضمانت اجرای مالکیت فکری، تهران: دانشکده حقوق دانشگاه تهران، نیمسال اول تحصیلی ۸۸-۸۹.

سعیدی نیاوردی، خ.، (۱۳۸۷). بیمه حقوق مالکیت فکری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی. شمس، ع.، (۱۳۸۴). آینین دادرسی مدنی. انتشارات دراک، ۷، ج. ۱.

صادقی، م.، (۱۳۸۶). حمایت از حقوق مالکیت فکری در محیط اینترنتی، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی. کاتوزیان، ن.، (۱۳۸۷). الزامات خارج از قرارداد، مسئولیت مدنی، تهران: دانشگاه تهران، ج. ۱.

CJA Consultants Ltd., (۲۰۰۳). Patent litigation insurance, A study for the european commission on possible insurance schemes against patent litigation risks. Final Report.

Fuentes; R.J., (۲۰۰۹). Patent insurance: Towards a more affordable mandatory scheme? Columbia Science and Technology Law Review, ۱۰.

Gauntlett; D.A., (۱۹۹۷). Patents and insurance: Who will pay for reimbursement? Boston University Journal of Science and Technology Law, ۶.

Gauntlett; D.A., (۱۹۹۸). Recent developments In intellectual property insurance. Tort and Insurance Law Journal, ۳۲.

Reyes; J.A., (۱۹۹۵). Patents and Insurance: Who will pay for infringement. Boston University Journal of Science and Technology Law, ۳.

Reyes; J.A., (۱۹۹۶). CGI insurance coverage for patent infringement. *Boston University Journal of Science and Technology Law*, ۲.

Robinson W.J., (۱۹۸۹). Insurance coverage of intellectual property lawsuits. *ALPLA Quarterly Journal*.

Rowe T.M., (۲۰۰۸). Special insurance for intellectual property: Additional security for owners of intellectual property assets. *De Paul Journal of Art , Technology and Intellectual Property Law*, ۱۹.

Simensky; M. Osterberg; E.C., (۱۹۹۱). The insurance and management of intellectual property risks. *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, ۱۷.

Small; L.A., (۱۹۹۸). Offensive and defensive insurance coverage for patent litigation: Who will pay? *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, ۱۶.

Sylla V. United States Fidelity Guarantee co. Cal. App. (۱۹۷۶).

Wolf Machinery co. V. Insurance co. of Northern America, California app. (۱۹۸۲).